

САБРАНА ДЕЛА
ДРАГОСЛАВА МИХАИЛОВИЋА

ФРЕДЕ, ЛАКУ НОЋ
КАД СУ ЦВЕТАЛЕ ТИКВЕ
ПЕТРИЈИН ВЕНАЦ
ЧИЗМАШИ
УХВАТИ ЗВЕЗДУ ПАДАЛИЦУ
ЛОВ НА СТЕНИЦЕ
ГОРИ МОРАВА
ЗЛОТВОРИ
ЈАЛОВА ЈЕСЕН
ТРЕЋЕ ПРОЛЕЋЕ
ПРЕЖИВЉАВАЊЕ
УВОЂЕЊЕ У ПОСАО

**Драгослав
МИХАИЛОВИЋ**

**Јалова
јесен**

■ Laguna ■

Copyright © 2000, Драгослав Михаиловић
Сва ауторска права задржана. Објављено
посредством ауторске агенције P. & R.
Permissions & Rights Ltd., Limassol, Cyprus

Copyright © овог издања 2020, ЛАГУНА

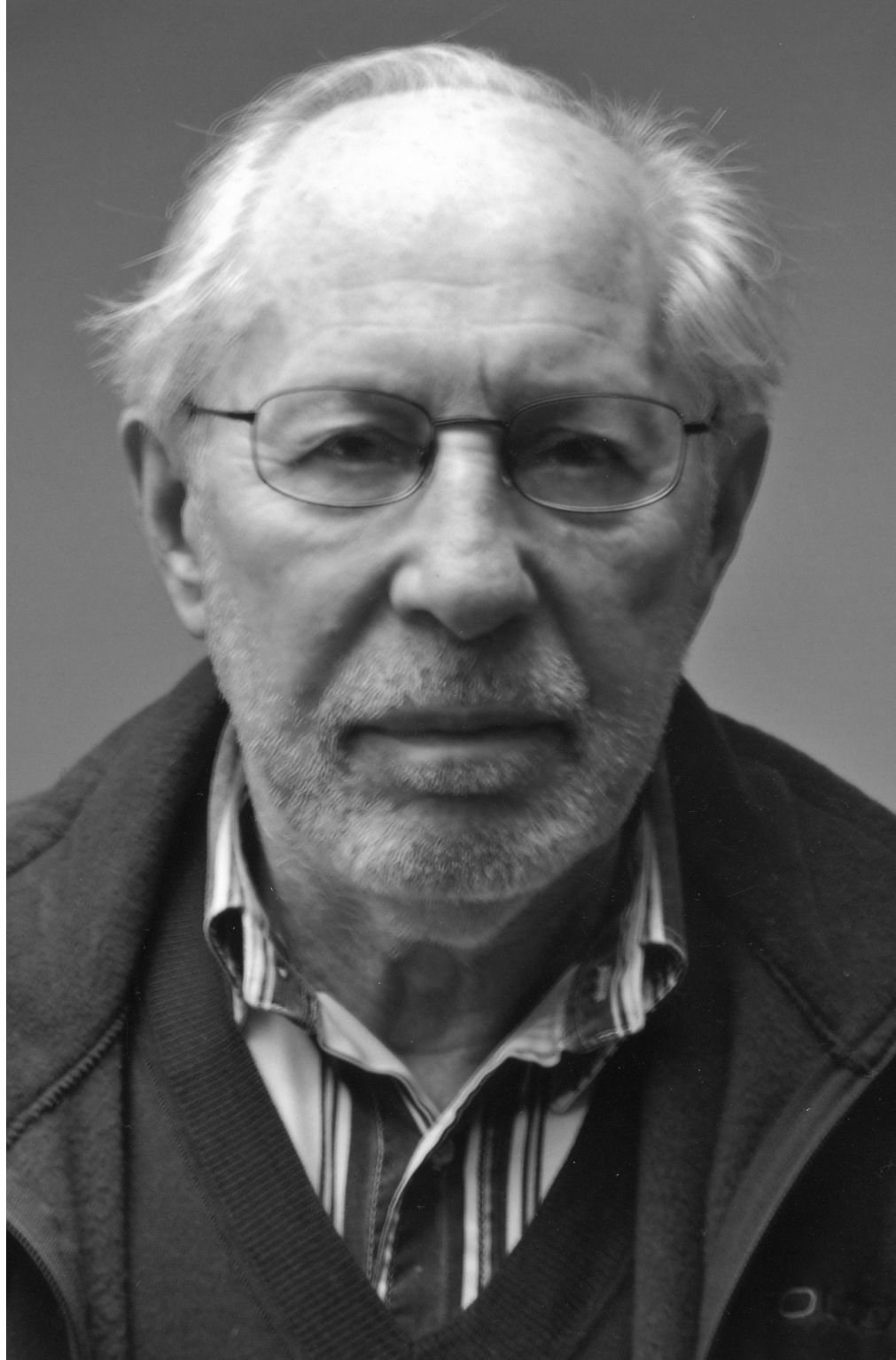
Сабрана дела Драгослава Михаиловића
Књига 9

Kupovinom knjige sa FSC oznakom pomažete razvoj projekta
odgovornog korišćenja šumskih resursa širom sveta.

NC-COC-016937, NC-CW-016937, FSC-C007782

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

КРАТКИ ПРИКАЗ ЖИВОТА НА ЦАРИГРАДСКОМ ДРУМУ

По прашини и жези Цариградског друма те године је у Поморавље на витом бициклу с на доле повијеним управљачем долетела слава словеначког шампиона Просинека. Тај лакококрили белолики момак са спљоштеним лицем на крупној глави прелетео је у својој жутој мајици преко цомби Главне улице у Ћуприји као Змај од Ноћаја на змајевитом коњу и нико му се није могао ни приближити.

Млади у вароши су одмах почели да обилазе радње Карла Верлогера и Јозефа Шулца, двојице Шваба за које је полицијски писар Потих једанпут у кафани Бранка Црног рекао да су петоколонаши и шпијуни, и да мољакају да им набаве тркачке *јувернале*. Почело је окачињање на доле извијених управљача.

Убрзо затим у вароши се појавило и неколико правих тркачких бицикала. Један је пројахао и омиљени и у читавом Поморављу славни центархалф и

капитен *Славије* Драган Алексић. Он је шутирао и левом и десном, умео с нежношћу да заустави сваког центарфора и од свог до противничког шеснаестерца да предрибљује по шесторицу и сви су му се дивили. Као на игралишту нехајан и самоуверен, са својом чувеном куповном марамицом којом је везивао гргураву косу, овај железнички чиновник је клизио кроз шарену сену дивљих кестенова часовнички цакћући својим ножним возилом, увек праћен зјакавом гомилом деце. Клинци би трчкарали поред њега и заштитнички држали руку на његовој сјајној направи која цакће, заљубљено се надајући да ће их идол коме свакодневно посвећују часове свог узбудљивог живота на висини од једног метра препознати и упутити им другарски поздрав. Ако би се то десило, били би испуњени поносом читавих десет дана.

У сличној мајици као што је Просинекова и с платненим качкетом провидног зеленог сунцобрана, савијен у лук, једанпут или двапут недељно почео је низ Главну улицу да промиче непознат мишићав момак у кратким панталонама из државног пољопривредног добра Добричева. Са чутурицом на слабини и великом чантром с неколико џепова на леђима, хитао је кроз варош, из све снаге вртећи педалама са виљушкама за стопала ка неком невидљивом циљу. Из сенке липа и кестена испред кафана, с пажњом су га посматрали. Говорило се да сваке недеље преподне тако вози чак до Младеновца. Нису га разумели, али му се нису ни подсмевали.

Годину дана пошто се први пут појавио и онако прославио, у вароши се из новина с неверицом сазнало

да се Просинек у ствари не зове тако, него Просеник. Али то није прихваћено. Тада је већ било доста дечака који су на бетонским плочама испред радњи Марка берберина, Железничке задруге и Јончићеве колонијалне трговине на старим очевским или позајмљеним бициклима правили све мање и мање кругове и осмице, возили између тротоара и коловозне калдрме без руку и кривудајући изводили пужевски воз, и сви су себе одавно видели као Просинека. Преподне, у школи, са крпењачама и *Байи*ним гуменим лоптицама од два динара, били су Драган Алексић из *Славије* и центарфор Аца Петровић Пикавац из београдске *Јуославије*, послеподне, на бициклима, Просинек. То име их је, најзад, подсећало и на шећеранске Чехе – на мајстора машинисту Јелинека или на власника фабричке кантине Јакоубека, на пример – према осталима у вароши, додуше, велику господу, али које су сви ипак држали за домаће. И тако се Просеник није примио. Просинек је остао Просинек.

Некако тог лета завршила се и двогодишња тиха распра између Ђуприје и Параћина око новог војног аеродрома. Откако се пре две године о томе први пут пронео глас, сви су као тепсија равно Лудо поље између две вароши, на којем је војска већ деценијама увежбавала неодбрањиве нападе и непробојне одбране, видели као богомдано место баш за *еройлане*. Али оно је било ближе Параћину, а по катастарским књигама припадало атару Ђуприје. Кога војска више воли, питале су се две вароши.

У пролеће те године двокрилне летеће машине с ракљастим ногама због нечега су све чешће прпориле изнад њих, неретко и моторе гасећи и изводећи на небесима разноразне кривине узбудљиве за гледање. А онда се изненада сазнало да је њихово узлетиште, с којим се толико рачунало, тајом направљено иза Клефишеве кланице у Јагодини. Обе наше вароши, и Параћин и Ћуприја, само су могле да закључе да их је Јагодина опет преварила. Потуљени Јагодинци, који су увек у Београду имали своје људе, још једанпут су испали вештији, Ћупричани и Параћинци, као и обично, млитоње и сероње.

После тога, прве утакмице параћинског *Јегинсџива* и ћупријске *Славије*, на сопственим игралиштима, са јагодинском *Моравом* завршавале су се неописивим тучама.

„Они ’опште нису Моравци!“ викали су Ћупричани и Параћинци углас. „И Мораву ’оће да ни отну!“

Туча је међу њима, истина, било и дотле, али ове су превазишле уобичајену меру.

За утеху, пред јесен, једна од тих двокрилних зунзара је једног дана пала на Лудо поље. Људи из две вароши су у групама потрчали да је виде. Тамо су у гробљанској тишини посматрали двојицу пилота у кожним оделима како нешто чачкају око мотора. Кад је око подне птица оспособљена, пилот се понудио – „Говорио је чисто српски!“ запазили су – да неког провезе изнад Лудог поља. Осмелио се доктор Миленковић из ћупријске болнице. Полетео је из гомиле здрав и читав, начинио у машини на небесима неколико керефека и вратио се на земљу побљуван и пуних гаћа.

Неправда око аеродрома је одмах заборављена. Боље без аеродрома сувих гаћа него с њим али усран.

Тог лета варош се опет пржила на жези и низ Цариградски друм Поморављем су дували врући ветрови као из пекарске фуруне. Као и прошле и претпрошле године, као и идућих што ће бити, варошани су се изнова вајкали да такве жеге није било две деценије и да овакву не памте ни најстарији. Никад то није било, говорили су уверено.

Сви су опет хрлили ка Морави, коју су волели великом љубављу и која је њих посебном љубављу волела. А она, из те њихове и своје посебне љубави, и те године загрли својом хладњикавом руком и поведе у љубавну дубину, у један прелеп и тајновит, мутњикав врт који још нико није видео, неколицину својих миљеника, које је, рекло би се, ко зна откад била изабрала. Тако тог лета заведе и одведе и једног малог, кочоперног Љубишу званог Мали Патило.

Мали Патило је свој надимак наследио од оца школског служитеља Великог Патила, није био најбољи ђак, био је помало слинав и ходао по варошкој прабини ширећи руке и ноге, онако као циркуски атлета Оштра Глава, који је управо претходне зиме у кафани Павла Влаха прсима кидео дебео ланац и челом разбијао даску од једног цола. Волео је да се међу вршњацима помало пувка и тог дана је подмуклу, вировиту Мораву покушао да преплива без одмора у оба правца. А она му је његову грешку наплатила преко сваке цене.

Имао је девет година и једанпут, више деценија касније, један његов другар ће га се с тугом сетити.

На пролеће је Цариградским друмом протутњала велика мотоциклистичка трка „Кроз Европу“. Тада је велику славу стекао варошки несмајник и лепотан с рупицом у четвртастој бради Сава Недељковић, механичар, пушкар и власник биоскопа *Уједињење*, који је, као нико никад, орезалио чувену двојку белгијског аса Шевалијеа. Пошто је у необичним кожним јакнама и с пилотским наочарима које га лупкају по широким грудима прдео на мотору марке пух друмовима према куплерајима у Нишу и Јагодини, Крагујевцу и Параћину, сада је, у жбуну поред јарка, сачекао далеко одмаклу двојку, излетео кад се појавила на туцани пут и натиснуо за њом као Муса за Марком. Гњурајући се кроз тунел прашине, пролетели су њих двојица, један за другим, преко колског моста на Морави и улетели у варош. Познајући сваку рупу и џомбу у калдрми, Сава се Белгијанцу накачио на реп и, скинувши пригушивач са машине, из све снаге му грмео у уши. А у целој Европи чувени шампион, не могући да се чудом начуди, део од прашине и страха, освртао се на њега и кроз велике наочари се уплахилено бечио. То су сви у вароши видели.

Српски заводник у пилотском оделу тако је запрђивао белгијског заводника Шевалијеа до Параћина. Онда се испред хотела *Европа* зауставио, попио хладно пиво и лагано се равном стазом поред канала вратио у Ђуприју. Дошавши пред своју механичарско-пушкарску радњу, мирно је рекао:

„С так’и’ би’ ја лако.“

Али, судбина му је, слепоме, већ била ружно напаквала карте. Само што он, слепац, то није видео.

На пролеће су варошани опет посматрали младог Добричевца како на свом бициклу јури кроз варош. А чим се време толико одлепшало да су кафеције могли столове да изнесу напоље, неко зазјавало испред кафане Бранка Црног истрча једног дана пред њега и рашири руке.

„Је л’ се ти то спремаш за трку?“ упита.

„Аха“, одговори бициклиста задихано.

Његово глатко преплануло лице сијало је од зноја.

„Па кад ћемо да те гледамо?“

„Још нисам спреман.“

И ногом у краткој ногавици нагази на педалу. Одјурити низ улицу.

Пошто је за краљев рођендан шестог септембра на игралишту *Грађанској* код болнице одржан соколски слет, који су сви гледали, и покупљена годишња летина, која није била особита, варошани су се вратили својој љубљеној политици.

Тог лепог недељног октобарског преподнева пред фотографском радњом Ранђела Стојановића близу Микићевог моста на Раваници одржавао се предизборни збор странке борбаша. Избори су били заказани за почетак децембра и адвокат Велимировић је с неког кафанског стола држао говор. Тада је возећи

се фијакером младог Марка Стојановића Пришупка наишао Главном улицом некадашњи посланик моравског округа Драги Милосављевић из села Мијатовца. Драги је до пре годину-две био члан главног одбора Српске земљорадничке странке, а онда је нешто био зацепио и сад више није био ни кандидован за посланика. Тврдило се да се био заинтачио да својој странци објасни да приступање Удруженој опозицији заједно са Хрватском сељачком странком нема никаквог смисла све док се тачно не утврди да ли Хрвати уопште желе да седе у истој држави са Србима, јер то може бити пуко замајавање. А ако се види да Хрвати са Србима не желе, као што има крупних знакова, да се захтева одвајање од Хрватске.

Драги је пред збором зауставио фијакер, послушао мало шта се прича и, зацрвеневши се, повикао са седишта:

„Вељо, ти заводиш народ! Народе, не дај да те заведе! Не дај да ти адвокати кроје капу!“

На збору је било највише сељака, који су земљорадничког посланика поштовали, иако нису знали зашто се са својом странком завадио.

Велимировић се на то изненађено окрене ка фијакеру:

„Како ја то, Драги, заводим народ? Шта то причаш?“

„Ти, Вељо“, свадљиво је викао високи, мршуљави човек у фермену и антерији, „ништа не говориш какав је програм ваше странке. Какво место у вашем програму заузима Југославија? Шта мислите са Србијом ако се Југославија не одржи?“

„Југославија“, одговара адвокат зачуђено, као да се то само по себи разуме, „не може пропасти! Наш

програм је, Драги, програм нашег младог краља. Тај програм влада гос'ин Стојадиновића спроводи као одан краљев службеник.“

Али Мијатовчанин се све више распаљивао.

„То није истина!“ довикивао је из фијакера. „Нека нам је наш млади престолонаследник жив и здрав, али он има петн'ес' године! Како дечко од петн'ес' године може да води политику целе једне државе? Него они људи око њега раде шта 'оће! У Београд се јавно прича да гос'ин Стојадиновић ради шта 'оће. Гос'ин Стојадиновић се, изгледа, ослања на Немци и Талијани да нам они задрже Хрвате у Југославију. Али Талијани су од почетка били против стварања Југославије, а Немци су нам вековни непријатељи! Шта ће с нама, Србима, бити ако нам они не само не помогну него Хрвате још и напујају на нас? О томе ви и ваша влада не водите рачуна!“

„Слушај, Драги!“ одговарао је адвокат са кафанског стола. „Ако 'оћеш да говориш, дођи овамо, па говори! А не да се довикујемо преко улице к'о бабе! Ал' ти си сад за нашег младог краља рек'о да је неспособан! То су, Драги, тешке речи!“

„Оћу да говорим!“ каже проседи земљорадник. Хватајући се обема рукама за рукохвате – ближио се шездесетој и, иако младолик, патио је од леђа – полако сиђе на калдрму. „И немој ништа да ме опомињеш! Ја сам за нашег престолонаследника само рек'о да је сувише млад за политику једне овак'е државе как'а је наша, а не да је неспособан! И знам шта говорим! А ви не знате шта радите!“

И крете да се пробија кроз гомилу.

Крај самог фотографовог излога, на неколико метара од говорничког стола, наслоњен на жути зид, стајао је надвисујући околину кожнати Сава. Њему је адвокат Велимировић баш пре месец-два скренуо пажњу да се мало скраси, да више не лудује по друмовима, те да се, досад брљив али познат и од познатијег оца, на следећим изборима кандидује за општинског одборника. И ово му се никако није допадало. Није волео да се џовани мешају у варошка посла.

„Шта он има да говори!“ викну Сава бесно. „Ми смо борбаши, а не сељаци! Нека сељаци иду у њина села, па нека тамо говоре!“

Али Велимировић се осећао повређен и хтео је да поврати углед. Мислио је да ће са Мијатовчанином лако изаћи на крај.

„Нека га“, каже силазећи са стола. „Па да чујемо шта 'оће.“

Драги Милосављевић стиже до упражњеног стола и помогоше му да се попне. Скиде са главе астраганску шубарицу.

„И нека нам неко, браћо“, повика изнад шајкача, качкета и шешира, „најзад објасни шта се мисли са Хрвати! Ово овако не може довека! И тај споразум мора једанпут да се направи – или да се све најзад прекине!“

Тек се ово Сави није допало. У вароши се у последње време причало да се Хрвати због нечега буне, али због чега, никоме није било јасно. Веровали су да то не знају ни сами Хрвати. Уместо што се сад буне, говорили су, против нашег младог краља, који још две-три године не може да узме ствар у своје руке, па да та

говна једанпут среди, било би им боље кад је требало да су ратовали против Швабе. Он је њин непријатељ, а не ми.

„Ааа!“ цикну Сава. „То он ’оће! Његовог Маџора да нам овде доведе! Па да нам тај суди и пресуђује!“

Просто је цептео од беса.

„Не овде, браћо“, наставља посланик, „него у Београд гос’ин Мачек треба да дође...“

Али неко из гомиле већ га прекиде:

„Мијаууу! Мијаооо!“

Ово они нису могли да пропусте. Кад им се неко овако лепо намести, они то не би пропустили за пола њиве у Змичу.

Наста општи смех, који се дуго није прекидао. Она напетост као да мало одуши.

„Оставите ви то!“ учини Драги руком. „Гос’ин Мачек је пре’ставник хрватског народа и кнез Павле мора с њега да разговара! Ми морамо да чујемо шта они траже. И да им јасно кажемо шта можемо да при’ватимо. Па и ако се од њи’ буднемо растајали, опет с гос’ин Мачеком мораће да се разговара.

На то Сава одједанпут ишчупа пиштољ иза паса.

„Ја би’ твога Мачека с ово!“ викну. „Не дамо ми њему нашу државу! Је л’ знаш! Иди код њега ако ти је толико прирас’о за срце!“

Овде се реч ценила више од свега и није се за њу бацало ни пет пара, како кад. И пиштољи и ножеви су се често потезали. Драги то сад, изгледа, не оцени добро.

„Не потежи ти“, викну љутито, „пиштољ на мене, будало куплерајска! Нисам ја куплермајстор да би се од сваког мангупа плашио! Навик’о сам ја да мангупи

потежу пиштољи на мене!“ И презриво се окрете на другу страну.

Сава је дотле пуцајућу справу већ био склонио. Сад је поново ишчупа и поче нервозно да петља око ње.

Људи повикаше:

„Пази, Драги!“

Али овај се и не осврте.

„А ви мене можете да чујете“, успе да изрекне, „а можете и да не чујете...“

Уто кроз пријатни октобарски ваздух резну пуцањ, оштро и помало потмуло у исто време, као да у плоту пуче тараба. Високи човек у фермену, изненађен, подигнутих обрва на избразданом челу, окрете главу, погледа према жутом зиду, а онда подиже руке као да хоће да полети и баци се полеђушке са стола у гомилу као у воду. Куршум га као метлом одбаци три метра одатле и он на ледини пред Ранђеловом фотографском радњом предаде душу Богу пре него што је и *јао* успео да изусту.

Већ после два месеца Саву осудише на дугу робију и послаше у Сремску Митровицу. Још млада, кратких ногу и дебелих гузова, његова шоткаста плава жена Дана намаче на главу тегет мараму и поче редовно да га обилази у робијашници.

Те године је опет почело да се говори о рату. Многи варошани су отишли на вежбу и обукли војне униформе са смешним увијачама на кривим ногама. Суботом после подне долазили су у варош у униформама и укрупњених десница, увек спремни да оштро подигну

лоптасте шаке према шајкачи, важно су шетали с мушком децом Главном улицом, примером им дајући подуке из војне службе.

На јесен они су се вратили ући, а у колонији фабрике шећера је неколико младих Чеха почело да се пакује за Праг. Кретали су у свој отаџбински рат. У кафани *Славија* Јове Јарета преко пута фабричке колоније Срби су се уписивали у добровољце за одбрану Чешке. Ове због нечега на пут нису позвали, а Чехе је приликом одласка испратила читава колонија заједно са школом „Томаш Масарик“, а и многи други варошани. На станици Срби су махали Чесима скорелим марамицама и викали: „Доле проклети Шваба!“ и „Зар им није било доста четрн’есте!“

Сви су мислили да ће се млади Чеси брзо вратити у варош, тамо где им је место. (Али они се више никад неће вратити.) С њима је из Ђуприје отишао и Милош Челиковски, једини учитељ чешке школе „Томаш Масарик“, тако да је она затим затворена и мали Чеси су морали да пређу у српске школе. А Срби су по повратку са станице викали: „Живео млади краљ!“ и „Живела браћа Чеси!“ и неко је каменицом разбио излог на радњи Швабе Карла Верлогера. Ово Карло Ђупричанима неће никад опростити.

Исте те године на јесен, пред кафаном Бранка Црног, готово на истом месту где је био заустављен тркач из Добричева, лудо је изгубио главу лепи и млади Рада Петрићевић Дрвењак, јединац син поносног и тврдоглавог Гвоздена Петрићевића из досељеничке

Сремске улице, чукунунук Милена Дрвењака, јунака са дрвеном ногом из Иванковачке битке у Првом српском устанку и првог варошког кмета.

Две или три године Рада се свadio са ценабетом оцем око женидбе, за коју му је било дошло време. Отац му је изабрао једну, он је желео другу, омалену ћутљиву лепотицу вране косе и вишњевиx усана, ћерку капелника Радомира из циганске Сибинове мале. Најзад је тврдоглави отац попустио још горему сину и тог пролећа девојка је, онако као што је у домаћинској кући ред, на великој свадби, уведена у кућу.

Били су у вароши први муж и жена – он, леп и висок, вран и тамнокож, а она, још лепша и тамнија – који су корзом шетали држећи се за руке. Нешто су између себе ћућорили као да су се тек упознали и варошани су их с нежношћу гледали.

Али на својој свадби пролетос Рада је помало претерано славио победу над оцем. Запивши се, заборавио је и младу невесту и своје домаћинске дужности, са свима се грлио и љубио и, засевши са другарима, пијано се хвалисао да може да попије литар љуте од двадесет гради као чашу воде.

Свадба је била ионако прошла, али то му није заборављено.

Током лета и јесени коњи су му на пољским радовима били обосили и, по момачкој навици већ се припремајући за трке на Белу недељу и за сечу бадњака, појахао је једног преподнева неоседланог Зекана ка поткивачу код болнице на поткивање. При изласку на калдрму Главне улице из своје Сремске, у коју му се отац доселио пре тридесетак година пошто се и сам,

јединац, са својим оцем био посвадио, приметили су га из Бранкове кафане.

Позвали су га унутра. Часак је онако на коњу размишљао да ли да сиђе и тада се још могло догодити да жив пређе преко раскрснице. Онда је сјахао, поправио на Зекану покровцац, окачио кајас о грану оголеле липе и ушао.

Одмах је обновљен разговор о ракији. Био је ухваћен, али није хтео да попусти. Изјавио је с осмехом да оно што је рекао не само да неће да порекне него ће, уз опкладу то и учинити, ако треба, седећи на коњу.

Истога часа опклада је, између неких припитих и једног обесног младог, склопљена. Градом је проверена јачина ракије, уз тачну меру *до црше*, напуњен литрењак са грлићем згодним за усне.

Изашли су пред врата на свеж јесењи ваздух и Рада је усео на коња.

Тада Бранко Црни – и даље црнпураст и лепушкаст али већ заокругљен и оседео као сански јарац – побратим једног дечака вршњака утопљеног Малог Патила, коме ће догађај у појединости препричати, по други пут опомену јахача.

„Немој то, Радо“, рекао је.

Овај је већ пружао руку за флашом у његовој мокрој кафеџијској шаци.

„Оћу, Бранко“, одговори.

„Радо“, опет изрече Црни, „даћу ти је, али прво мораш да ми даш опроштај.“

„Нека ти је Богом просто, Бранко“, одговори коњаник као да се спрда. „Не брини се за мене.“

И узимао је флашу.

„Спаси Бог“, наздрави с осмехом.

„На спасеније“, одговорише људи нескладно. Надали су се да ће да одустане и да изгуби опкладу и сад су се од нечега неодређено плашили.

„Радо“, опомену га неки старац искусан пивац, „то нико досад није радео.“

Он с коња весело намигну.

„Ја ’оћу. Само што после нећу да могаднем да потковем Зекана. Мораћу то да оставим за сутра.“

И наслони флашу на усне. Часак је кроз њу нишанио на небо, као да нешто премишља, па отпоче да клокоће. Журећи се и дрбоћући гркљаном, гутао је читаве клобуке.

Пио је као жедан тежак, изгледало је као да му прија. Само што, кад пређе половину, поче помало да бледи. Са сваким гутљајем постајао је бељи и некако испранији.

„Мани се, Радо“, рече опет онај пивац. „Јебеш опкладу.“

Али он је желео да победи. Победио је једнога као кремен тврдога Гвоздена, може ваљда да победи и флашу ракије. Сем тога, казао је, пала је реч. Сад се више нема куд. Ово ће, сигурно, да одболује. Али мораће да издржи. А онда ће да пази шта говори. На то се мора пазити чак и на свадби.

И намигну старцу испод флаше.

Кад стиже пред крај, као да мало посустаде. Часак себи даде предах, шумно кроз нос удахнувши, па настави да послује крупном Адамовом јабучицом, која му је скакутала као вашарска лоптица.

Последње капи је из грлића непотребно скупљао језиком, сви су му већ одавно веровали. Али

преплануло лице му је све више добијало боју уста-
јалог негашеног креча, а жућкастобели нос постајао
налик на ћилибарску кишобранску дршку.

Да нису, питали су се они око њега, ипак претерали?

Он одвоји боцу са усана и, окрећући је грлићем
надоле, бучно подригну.

„Је л’ јесам?“ рече некако тихо.

„Бравос, бре!“ довикну неко глупо. „Алал ти вера!“

Он, међутим, и даље бледећи, одједном снажно
зажмуре, као да губи свест. Чврстим тежачким прсти-
ма стеже зеленкову гриву и полеже му главом на врат.

Они су га посматрали, у недоумици му се смешећи.
Нису знали не изводи ли тамо неку комендију. Да неће
да поврати?

Уто млади човек, заједно с покровцем од кострети,
који зашушта о коњска леђа, поче да се накривљује и
да се смиче низа страну. Лагано је опуштао шаке у гра-
орастим коњским власима, као да се уморио од неког
тешког рада, па сад, ево, тоне у сан. И тако, лако и меко,
готово бешумно, дупну одозго на угажену шљаку пред
кафаном, као пун џак пшенице у плеву на гумну.

Ту затим, док су се уплашени људи врзмали наоко-
ло налик на мраве код згаженог мравињака, не знајући
за себе, поживе још само минут или два. А онда сви
видеше како му на уста, заједно са гужвицом пене,
попут веселе шарене птичице, излете душа и радосно
прхну између њих у небо.

Због опкладе у флашу ракије, затирало се семе и гасила
кућа Дрвењака из Сремске улице, који су у породици

гајили легенду да су читаву троиповековну турску окупацију преживели у скровитом шумском селу Мућави недалеко од Супске и да никад пред Турчином нису клекли. Гвозден и његова Живка погледали су се између себе и нису веровали да је то могуће. У кући им је и даље живела вољена снаха Ружа и они су је, као и пре, пазили и мазили. И кришом су је осматрали. Живка је тајом мотрила да ли се млада жена некако нарочито не препасује, с надом јој прегледала веш и миришљаве хаљине. Тако првих шест месеци, тако, без наде али по навици, још шест. А тамо где су се надали да ће се нешто десити, није се дешавало ништа.

Гвозден наврх четрдесет дана од Радине смрти обрија оседелу браду. Али, кроз извесно време, неко примети да је преко лица почео да маше руком као да с њега нешто скида. Ишао би улицом у свом кратком кожном капуту, прав и уредених кратких бркова, и с времена на време, као да гони муву, нервозно би око главе млатио шаком.

„Гвоздене“, упита га једанпут неко из кафане, „шта ти то сваки час пајеш?“

„Паучину“, одговори овај. „Неки се паук наврз’о на мене.“

И, забацујући главу, изнова дрмну руком по ваздуху.

Радина млада невеста Ружа остаде у кући Дрвењака готово три године. О њој се у вароши дотле мало знало, једино су се сећали да је некад волела да гледа покретне слике и да је, с ручицом у крупној Радиној шаци, увече промицала ка биоскопу *Уједињење Саве Недељковића*. Сад је малтене и физички заборавише. Памтили су је само у двојцу, саму – врло слабо.